

**Олександр Ішук
Наталія Ніколаєва**

**РЕАКЦІЯ ЛЬВІВСЬКОЇ
ІНТЕЛІГЕНЦІЇ НА
РОЗГРОМ ІСТОРИЧНОЇ ШКОЛИ
МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО
У 1946 РОЦІ**

Київ – 2007

ЗМІСТ

Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва Реакція львівської інтелігенції на розгром історичної школи Михайла Грушевського у 1946 році (за документами Галузевого державного архіву СБ України)	3-25
Біографії деяких учасників подій	26-30
Ілюстрації	31-34

У пропонованій книзі на основі архівних документів органів державної безпеки УРСР досліджується реакція львівської інтелігенції на знищення радянською владою історичної школи М. Грушевського у Львові.

Книга призначена для дослідників історії України, а також всіх, кого цікавить минуле нашої Батьківщини.

Відомості про авторів:

Іщук Олександр Степанович, кандидат історичних наук, начальник Центру вивчення документів з історії визвольного руху Галузевого державного архіву Служби безпеки України.

Ніколаєва Наталія Борисівна, кандидат історичних наук.

***

Після закінчення Другої світової війни радянська влада розгорнула в Західній Україні широку кампанію критики української, як її тоді називали, „буржуазно-націоналістичної”, історичної школи М. Грушевського. Найбільшого удару у 1946 р. зазнали учні та знайомі вченого – професор Іван Крип’якевич, академік Михайло Возняк, доктор філософії Мирон Кордуба та інші.

Про погром історичної школи М. Грушевського в останні роки вийшла низка публікацій, ця тема неодноразово обговорювалася на наукових конференціях. На нашу думку, найповнішими є праці д.і.н. Я. Дашкевича¹, в яких ґрунтовно проаналізовано передумови, причини та наслідки тогочасних подій. Ми не будемо зупинятися на їх детальному висвітленні та рекомендуємо всім, кому цікаво, прочитати вказані дослідження.

Для паплюження та розгрому історичної школи М. Грушевського повоєнні роки застосовувалися всі можливі пропагандистські засоби. Її поливали брудом на сторінках радянських газет, засуджували на партійних зібраннях наукових та освітніх установ, критикували на зібраннях громадськості, а учнів М. Грушевського тягали по кабінетам високих партійних чиновників у Львові та Києві.

Серед розгромних газетних публікацій варто відзначити такі, як „Нарис української літератури” у газеті „Вільна Україна” від 30 червня 1946 р.; статтю „Викорінимо буржуазний націоналізм Грушевського та його школи” у газеті „Вільна Україна” від 4 серпня 1946 р.; статтю декана історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка доцента Володимира Горбатюка „Про націоналізм М. Грушевського та його школи” у газеті „Вільна Україна”; статтю Івана Богодиста „Професор Крип’якевич перекручує історичні факти” у газеті „Вільна Україна” від 24 серпня 1946 р. Врешті, І. Крип’якевич вимушений був опублікувати своє покаяння у статті „Непорушне братерство російського та українського народів”, опублікованій в газетах „Вільна Україна”, „Львівська правда” та „Правда України” в листопаді 1946 р.

На зібраннях інтелігенції та громадськості М. Грушевського та його учнів у 1946 р. громили критики І. Стебун (справжнє прізвище – Ілля Кацнельсон), І. Богодист та С. Ковальов, декан історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка доцент В. Горбатюк. Серед найбільших заходів варто відзначити низку зібрань у квітні-червні 1946 р. на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка, зібрання науковців та інтелігенції у Львівському будинку пропаганди 18 червня 1946 р., зібрання інтелігенції Червоноармійського району м. Львова у актовому залі Львівського політехнічного інституту 9 серпня 1946 р., зібрання партійного бюро Львівського державного університету ім. І. Франка 13 серпня 1946 р. тощо.

Під час цієї кампанії І. Крип’якевичу, М. Кордубі, М. Возняку та іншим довелося кілька разів побувати на співбесідах у кабінетах секретаря Львівського

¹ Дашкевич Я. Постаті. – Львів, 2007. – С. 417-449. Його ж: Боротьба з М. Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // Михайло Грушевський і львівська історична школа: матеріали конференції. Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк; Львів, 1995. – С. 32-98.

обкому КП(б)У І. Грушецького та секретаря ЦК КП(б)У К. Литвина, які вмовляли їх порвати з історичною школою М. Грушевського та засудити свої колишні наукові погляди. По суті, остаточною метою комуністів було припинити розвиток української історичної науки у Львові.

Результатом кампанії проти історичної школи М. Грушевського стало закриття у Львові трьох структурних підрозділів Львівського філіалу Академії Наук УРСР: інституту історії, інституту історії літератури та інституту економіки. Ймовірно, вони не влаштовували радянську владу через те, що їх співробітники ніяк не хотіли дотримуватись у науковій роботі сумнозвісних марксистсько-ленінських псевдонаукових постулатів. Після погрому у науку на довгі роки було впроваджено радянську історичну концепцію, яка спиралася на марксистсько-ленінську ідеологію і не допускала вільного розвитку наукових досліджень. Таким чином, історичну школу М. Грушевського було розгромлено, частину вчених заарештовано та засуджено, а ті, які вціліли, не могли писати об'єктивних наукових праць.

Безсумнівно, що на події навколо історичної школи М. Грушевського вплинула загальна тогочасна ситуація в Україні. В цілому вона тоді була дуже важкою та нестабільною. Радянська влада не дуже впевнено себе почувала після виснажливої війни і прагнула закріпити своє панування. В багатьох Східних та Південних областях був голод, а в інших діяла карткова система, причому продуктів населенню явно не вистачало. Все це призводило до масового невдоволення людей. До того ж в країні фактично йшла громадянська війна: органи МДБ та МВС в Західних областях України проводили активну боротьбу з підпіллям ОУН і УПА, яке прагнуло створення самостійної Української держави.

Не дуже оптимістично позиції СРСР виглядали і в світі. Радянська дипломатія пересварилася майже з усіма демократичними європейськими країнами, і невдовзі опинилася в міжнародній ізоляції. Експансія комуністичних ідей за кордон, пов'язана в першу чергу з поширенням радянського устрою в країнах Східної та Південної Європи, дратувала Англію та США, де вже було розроблено ядерну зброю. Значна частина населення вважала, що справа може дійти до нової війни між СРСР та західними країнами.

Ідеологічну боротьбу радянської влади проти історичної школи М. Грушевського слід вважати одним з заходів, спрямованих на укріплення панування комуністів в Україні та придушення самостійницьких прагнень українців.

У Галузевому державному архіві Служби безпеки України (ГДА СБ України) збереглися спеціальні повідомлення управління НКДБ-МДБ (УНКДБ-УМДБ) по Львівській області за 1946 р., у яких висвітлюються політичні настрої львівської інтелігенції у зв'язку із потужним ідеологічним тиском на історичну школу М. Грушевського в м. Львові.

Одразу ж постає питання – чи можна дослідникам повністю довіряти цим документам. Звісно, що ні. Тим не менше, вони все ж певною мірою відображають настрої галицької інтелігенції до насильницького впровадження в освіту та науку принципів радянської історичної школи. Слід відзначити, що чимало зібраних чекістами реaguвань виглядають дійсно критичними і

відвертими. Можливо це пояснюється тим, що документи були призначені для внутрішнього використання в апараті органів держбезпеки, які добре усвідомлювали собі справжній стан речей. Саме тому чекістів просили записувати вислови представників української інтелігенції, не „пригладжуючи” їх.

У повідомленнях зібрані висловлювання таких відомих представників львівської інтелігенції, як Олена Степанів, Михайло Рудницький, Філарет Колесса, Ярослава Музика, Омелян Терлецький, Дмитро Бандрівський та інших. Крім того, через свої можливості органи МДБ дізналися і про реакцію на критику самих переслідуваних – І. Крип’якевича, М. Кордуби та М. Возняка.

На нашу думку, найважливішим у цих документах є те, що вони зберегли тогочасні висловлювання людей на папері. Людська пам’ять коротка. Дуже часто з плином часу вона перекручує факти, і встановити що і як відбувалося насправді можна лише за допомогою писемних джерел.

Деякі висловлювання львівських вчених вражають своєю точністю в оцінці різних складових тогочасної ситуації, а саме:

- русифікації в СРСР,
- наступу Москви на українську культуру,
- відсутності достатньої кількості спеціалістів та спеціалізованих наукових видань у Львові,
- поганої підготовки радянських спеціалістів тощо.

Навіть нині, спостерігаючи за розвитком сучасної історичної науки, ми можемо бачити, який негативний вплив справив радянський підхід до вивчення історії України на цілі покоління дослідників та читачів, і як важко та повільно долаються наслідки фальсифікації вітчизняної історії.

Документи з реагуваннями населення, зібрані співробітниками органів держбезпеки, є цінним джерелом з вивчення повоєнних подій в Україні. Оскільки нині перевірити їх достовірність доволі важко, доводиться сподіватися на те, що чекісти записували висловлювання більш-менш точно (це вимагалось внутрішніми розпорядчими документами), хоча повної впевненості в цьому немає.

Метою нашої публікації є на основі документів МДБ УРСР прослідкувати реакцію львівської інтелігенції на знищення радянською владою історичної школи М. Грушевського у Львові.

***

Перше з спецповідомлень за № 12/802, датоване 8 серпня 1946 р., підписав начальник УМДБ по Львівській області генерал-лейтенант Олександр Воронін. Документ було надіслано міністру держбезпеки УРСР Сергію Савченку, секретарю Львівського обкому КП(б)У Івану Грушецькому та начальнику 2 управління МДБ УРСР Дмитру Медведєву.²

У документі зазначено, що у 1946 р. в м. Львові широко розгорнулася ідеологічна боротьба проти „буржуазно-націоналістичних” поглядів, зокрема – проти історичної школи М. Грушевського. Радянські пропагандисти відстоювали, що розвиток Радянської України має відбуватися на основі вчення

² Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 101. – Арк. 57-62.

Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна про закони розвитку суспільства. У зв'язку з цим частина інтелігенції брала активну участь у проведенні наукових конференцій та зібрань, де найбільше критикувала „буржуазно-націоналістичну ідеологію” за те, що вона заперечувала культурне та історичне братерство українського і російського народів, яке так вихвалювали радянські історики.

На наукових конференціях активно обговорювалися питання боротьби з націоналістичною ідеологією та ворожими радянській владі теоріями в області історичної науки, причому як в літературно-художніх творах, так і в наукових працях. Доповідачі нещадно критикували історичні концепції М. Грушевського та його послідовників – професорів І. Крип'якевича та М. Кордуби.

В результаті пожвавленого обговорення вказаних питань на конференціях та наукових зібрання органами МДБ в середовищі галицької інтелігенції були відзначені різкі антирадянські прояви.

Старший науковий співробітник інституту економіки Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософських наук Степанів Олена Іванівна, українка, серед працівників інституту висловила свою думку про вміщені в пресі публікації проти історичної школи М. Грушевського: „...Грушевський ніколи не був германофілом, навпаки, тут, в Галичині його завжди звинувачували у федералізмі та симпатіях до російської демократії. Я вважаю, що виступ критика І. Стебуна і інших є початком якогось нового походу проти українців. Сам Стебун – єврей, направлений сюди Москвою. Доцент Пархоменко Михайло Микитович – є провокатором, який видає себе за українця, а насправді є нашим ворогом. Грушевського звинувачують у тому, що Центральна Рада заключила мир з німцями, але хіба більшовики не заключали з ними також мир у Бресті. І хіба ті ж самі більшовики не заключили з ними договір на початку останньої світової війни. Чого ж тоді вони вважають зрадником Грушевського...”.

Голова Спілки письменників – письменник Козланюк Петро Степанович, 1904 р.н., ур. Станіславської області, українець, обговорюючи виступ члена-кореспондента Академії Наук УРСР М. Петровського проти „буржуазно-націоналістичної” історичної школи М. Грушевського з обуренням заявив: „...Нас – письменників, закликають не робити помилок, але де ж критерій безпомилковості, коли до останнього часу немає ні історії, ні історії літератури, ні історії радянської літератури, які могли б нас направити на вірний шлях і попередити від помилок...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Лук'янович Денис Якович, 70 років, українець у бесіді щодо критики поглядів М. Грушевського заявив: „...Немає чого заперечувати, все одно з цього нічого хорошого не буде. Треба робити те, що нам пропонують. Адже всіх нас хочуть зробити москалями...”.

Після доповіді критика І. Стебуна, директор художньо-промислового музею Паньків Володимир Михайлович, 1896 р.н., українець, серед своїх знайомих висловився так: „...Неправий Стебун, коли висміює нашу любов до української хати. Що поганого в тому, що ми любимо те, до чого звикли з дитинства. Ми любимо і великі будинки в містах і нашу білу українську хату. Стебуну – єврею – цього не зрозуміти, оскільки в нього немає Батьківщини і він

буде вважати батьківщиною ту державу, в якому на даний момент проживає. Дуже невдало, що з такою доповіддю, яка зачепила багато питань національної політики і національних почуттів, виступив єврей. Це було тактичною помилкою тих, хто його сюди направив...”

З приводу доповіді Стебуна на зборах виступив декан філологічного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка, професор Рудницький Михайло Іванович, 65 років, українець, безпартійний. Торкнувшись статті у газеті „Правда України” від 30 червня 1946 р. „Нарис історії української літератури”, він в різкій формі критикував авторів: „...В „нарисі” і взагалі в статтях українських критиків саме велике зло – провінціалізм. Вони не знають західної літератури і тому не мають правильних критеріїв та масштабів для аналізу української літератури. Крім того, на одному марксизмі-ленінізмі та „питаннях ленінізму” далеко не поїдеш, треба читати і вчитися у Заходу...”

Під враженням від свого виступу після закінчення зборів М. Рудницький в бесіді з окремими учасниками зібрання продовжував: „...Йде дурнуватий похід проти українців. Цей похід явно проводиться російськими шовіністами разом з так званими „малоросами”, тобто продажним денаціоналізованим елементом і жидами. Цей російський шовінізм, по суті, нічим не відрізняється від сумно відомої гітлерівської расової теорії. У Гітлера німці повинні були знати про перевагу над іншими народами та націями, а у нас зараз російська нація краще всіх, їй належить першість у всьому і їй дозволено задавити та знищити всі решту націй, як вже знищили кабардино-балкарців та кримських татар.

Тепер можна сміливо вважати пісеньку „Хороша страна Болгария, а Россия лучше всех,, – російським національним гімном. І якщо на Нюрнебергському процесі уряд Гітлера звинуватять в расовому садизмі, то це ще більший садизм та нахабність. Виходить – німцям не можна так думати, а росіянам – можна. Прийде час і ми будемо свідками ще більших злочинів, чим зараз чуємо про гітлерівців, коли на суді весь народ почує про теорію російської переваги над всім світом...”

В той же час, М. Рудницький приховував власні погляди та вміщував у газетах статті протилежного змісту. Органи МДБ зафіксували його думки про ці публікації. Стосовно статей, вміщених ним в газеті „Вільна Україна” М. Рудницький сказав: „...Я давно знав, що нам ходу давати не будуть, тому навіть допомагаю вихвалювати російську культуру...”

На зауваження одного з співрозмовників, що його статті мають протилежну дію і не викликають любові до російської культури, Рудницький відповів так: „Чудово! Чудово! Це найкраща похвала моїм статтям. Хто знає, чи не є це моєю ідеєю викликати протилежну дію...”

Завідувач відділом історичного музею викладач кафедри філософії при Львівському університеті Федчишин Степан Васильович, 1899 р.н., ур. Тернопільської області, українець, раніше перебував в війську „Січових стрільців”, прибув на територію України в 1918 р., був професором в Харківському університеті, підтримував тісний контакт з М. Скрипником. В 1932 р. був засуджений на 10 років таборів. В 1941 р. після відбуття покарання повернувся в Україну та у 1941-1943 рр. проживав в м. Житомир. В бесіді з

науковими співробітниками музею Федчишин сказав: „...Розпочався похід проти українців. Преса піднімає шум, а влада збирає матеріал, щоб організувати масове переселення українців у Сибір. Я впевнений, що з Галичиною вчинять так само, як з кримськими татарами. В цій бійці вціліють лише перевертні. Політика радянської влади йде зараз на те, щоб всі українці стали за своєю національною ознакою гоголями...”.

Директор інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР, професор Крип'якевич Іван Петрович, 1886 р.н., українець, ознайомившись зі статтею М. Петровського та Ковальова, яка була надрукована у газетах, серед професорів інституту заявив: „...До якого часу будуть мене травити. Коли вже наступить кінець всім цим обробкам. Так все це набридло, і головне – вбиває всі творчі пориви, що і жити не хочеться. Якби не діти та родина, то краще смерть, чим таке знущання і моральне вбивство. Як більшовики не розуміють, що такою обробкою вони не тільки не виведуть страх, але створюють собі ворогів. Я, якби був молодим, не обтяженим родиною, то пішов би до бандерівців...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, кандидат філософських наук, доцент Пархоменко Михайло Микитович, 1910 р.н., українець, член ВКП(б) поділився з іншими професорами враженнями від своєї подорожі до Києва та від двохденного засідання Київської парторганізації письменників і відзначив таке: „...В Києві чітко визначилася боротьба двох письменницьких груп: письменників та критиків євреїв і українців. Це чітко впадає у вічі...”.

Присутній при цій розмові старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Ярема Яким Якимович, 1894 р.н., українець, відповів: „Значить знову євреї вилазять на наші шиї. Війна закінчилась, вони повилазили з нір і тепер поза небезпекою, знову хочуть командувати нами...”.

Літературний критик, професор Рудницький іронізуючи над словами М. Пархоменка сказав: „Пощастило деяким нашим українцям, які хоча б перед смертю дізналися, що вони буржуазні націоналісти, а то ходили дурні, носили партійні квитки, проливали кров за Батьківщину і не знали, що вони вороги радянської влади...”.

Після зібрання у будинку пропаганди 18 червня 1946 р. з питання „Про ідеологічний фронт” директор інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, дійсний член Академії Наук УРСР академік Возняк Михайло Степанович, 1881 р.н., українець, кандидат в члени ВКП(б) в бесіді з окремими співробітниками зауважив: „...Тільки-но закінчилась конференція більшовицьких дворян з приводу посилення боротьби на ідеологічному фронті. Тупі і безграмотні бездарі, але від них залежить доля багатьох і багато чого. Шукають націоналізм, а самі російські шовіністи...”.

В кінці травня 1946 р. в м. Львові відбулася сесія Академії Наук УРСР, на якій М. Возняк виступив з доповіддю на тему „Наукове товариство імені Шевченка у Львові та участь в ньому Івана Франка”. На думку співробітників МДБ, у своїй доповіді М. Возняк возвеличив українського „буржуазно-

націоналістичного” історика М. Грушевського та назвав його „єдиним вченим свого слов’янського народу”.

Після закінчення цієї доповіді М. Возняк у тісному колі колег з Львівської філії Академії Наук УРСР сказав: „...Або я на Соловки поїду, або докажу, що на чолі уряду Радянської України стоять україножери, москалі, душителі української культури. Я тільки тому в партію і вступив, щоб боротися з російським націоналізмом. Галичани повинні використати момент, не впустити цього випадку, що більшовики тягнуть галичан в партію на відповідні пости. Треба всіма силами пробиватися до влади та змінити політику, впливати на керівництво партії...”.

Продовжуючи виступати в захист М. Грушевського, академік М. Возняк серед співробітників філії Академії Наук у м. Львів намагався довести перевагу праць М. Грушевського над сучасними радянськими вченими: „...Грушевського критикують різні неуки та недоучки, а самі цілі сторінки у нього попереписували. Грушевський перш за все був вченим і для того, щоб його критикувати, треба самому піднятися на ту висоту, на якій був Грушевський. Він зробив для України більше користі, чим всі його критики разом взяті...”.

З думкою М. Возняка погодився старший науковий співробітник інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР доктор філософії Кордуба Мирон Михайлович, 1876 р.н., українець, який під час однієї з дискусій з питань історії України сказав: „...Грушевський великий вчений, таким його вважають і за кордоном, а наші вітчизняні історики хочуть від нього відмовитися. Грушевський – це прапор української історичної науки і гордість українців, як нації...”.

В червні 1946 р. на зібранні письменників м. Львова критик М. Пархоменко проаналізував зміст чотирьох номерів журналу „Радянський Львів”. Після доповіді відбулася дискусія, в якій виступила письменниця Ірина Вільде, 1916 р.н., ур. Дрогобицької області, українка, яка заявила: „...В Радянському Союзі немає свободи слова і тому письменникам дуже важко писати. Можна писати тільки про колективізацію та індустріалізацію, а про все інше писати не можна, наприклад, не можна писати про кохання. Даремно від письменників вимагають, щоб вони писали про бандерівців та обвинувачували їх. Про бандерівців писати не варто, бо це тільки підвищить їх престиж...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури та завідувач відділу бібліотеки філіалу Академії Наук УРСР в м. Львові, кандидат філологічних наук Деркач Марія Дем’янівна, 1896 р.н., українка, безпартійна, в розмові з співробітниками філії з приводу виступу М. Пархоменка сказала: „...Я пішла одразу ж після закінчення доповіді, бо зрозуміла, що про твори західноукраїнських письменників говорять, не прочитавши їх. А головне, мене дратує те, що західноукраїнську інтелігенцію тільки сварять. Особливо обурює різка критика з боку доповідача повісті „Софія”, написаної київським письменником Леонідом Смілянським та віршів поета Стельмаха за те, що Стельмах сумував у Відні за українською хатою, а Смілянський в своїй повісті зробив її символом України, символом вічним та не замінимим.

Значить, не можна любити Україну, значить це заборонено. Нам нав'язують російську мову тільки тому, що це мова партійної аристократії. Було б добре, якби росіян примусили б розмовляти на німецькій мові і забути свою рідну тільки тому, що на німецькій мові розмовляли Маркс, Енгельс і вся марксистська партійна аристократія, а нас примушують забувати рідну мову.

На всіх зібраннях говорять українською мовою, хор Вірьовки теж співав українською мовою, а як тільки вийшли артисти з театру, а партійці розійшлися з засідання, одразу ж заговорили російською мовою. Значить вони вважають, що російська мова набагато краще та благородніше української мови, що українська мова – це мова хамів, мужиків. Таке ставлення до української мови ображає справжніх українців і разом з тим примушує задуматися: чи не слід спокійно забути свою рідну мову та вивчити російську...”

Щодо низки нових творів про великий російський народ, М. Деркач відзначила: „...Російський націоналізм вже фактично реабілітували, навіть білогвардійців реабілітували, коли ж реабілітують український націоналізм?”

Присутній при цьому поет Володимир Сосюра, 50 років, киянин, переглядаючи нову книгу про Івана Грозного з образою вигукнув: „...Спочатку реабілітували Петра Першого, тепер вже і Івана Грозного, скоро і Миколу Другого реабілітують...”

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР кандидат філософських наук Романченко Іван Савович, 1894 р.н., українець, обурюючись лояльним ставленням з боку радянської влади до окремих старих російських громадсько-політичних діячів висловився так: „...Чому в російській літературі в останній час почала з'являтися концепція єдиного демократичного потоку, навіть стосунки Державіна та Катерини Другої виправдовуються, будь-якого російського царя, поміщика чи капіталіста величають не інакше, як великим російським патріотом, а в українській літературі навіть на послідовних демократів наклеюють ярлики націоналістів, буржуа і т.п...”

Львівський державний університет ім. І. Франка в квітні-червні 1946 р. проводив пленарні засідання кафедр історичного факультету, присвячені критиці історичної концепції школи М. Грушевського. На засіданнях виступав професор Кордуба Михайло Михайлович, який зачитав низку позитивних відгуків про Грушевського з боку закордонних вчених, в тому числі і німецьких. Розвиваючи свій виступ, на одному із засідань М. Кордуба заявив: „...Мені тим більше образливо слухати нападки на Грушевського з боку своїх, українців. У нас слово націоналіст стало схожим на слово єретик в умовах середньовіччя. Грушевський вчений і даремно заперечують науковий характер його діяльності...”

До дня перемоги над Німеччиною у травні 1946 р. в м. Львові була відкрита виставка робіт львівських художників. Чекісти зауважили, що на цій виставці не було показано жодної картини, яка б стосувалася цієї теми і ніхто з присутніх не вказав художникам на таку аполітичність.

Під час відкриття Голова спілки художників Турин Роман Миколайович, 45 років, українець сказав, що на цій виставці зустрілись два світогляди. Щоб не накликати неприємностей на доповідача Турина та з метою загладити його

слова, сидівши у перших рядах директор музею українського мистецтва професор Свенцицький Іларіон Семенович, 1874 р.н., українець зробив з місця поправку: „художніх світогляди”. Однак згодом, у власному виступі Свенцицький закликав українських художників не брати приклад з російських художників, висловивши таку думку: „...Не малюйте наші гори за московським зразками...”. На думку співробітників МДБ, він договорився до своєрідного хвильовізму.

О. Воронін констатував, що у 1946 р. з боку галицької інтелігенції відмічався лібералізм у ставленні до „ідеологічних помилок” та небажання їх виправляти. Більшість наукових співробітників м. Львова заявили про небажання відкрито виступати проти історичної школи М. Грушевського і навпаки – в кулуарах намагалися науково обґрунтувати правильність світогляду М. Грушевського.

Про подальші події О. Воронін обіцяв інформувати у наступних спеціальних повідомленнях.

***

Друге спецповідомлення за № 12/2/4495-д, датоване 14 (можливо – 19, напис нерозбірливий) серпня 1946 р., підписав начальник УМДБ по Львівській області генерал-лейтенант О. Воронін. Документ було надіслано міністру держбезпеки УРСР С. Савченку, секретарю Львівського обкому КП(б)У І. Грушецькому та начальнику 2 управління МДБ УРСР Д. Медведєву.³

Автори документу констатували, що боротьба на ідеологічному фронті проти „буржуазних націоналістів” охопила широкі кола інтелігенції м. Львова, у зв'язку з чим УМДБ по Львівській області було зафіксовано активне реагування з цього питання. Найбільш характерними висловлюваннями були такі.

Директор музею імені І. Франка Карманський Петро Сильвестрович, 1877 р.н., українець в приватній бесіді з співробітниками музею щодо розгорнутої радянською владою ідеологічної роботи відзначив: „...Ведеться стара царська національна політика – вихвалювати лише все російське. Виходить, що навіть царизм робив добре для української нації. Адже львівську письменницю Житецьку зараз критикують за те, що вона у своєму новому творі описує, як в роки Першої світової війни в 1914-1918 рр. галичани втікали від царської армії в Австрію. А хіба не втікали? Я особисто втікав аж у Відень. Виходить не можна говорити про те, що втікали від царської армії, бо вона хоча і царська, але російська, а нічого російського засуджувати не можна...”.

Після опублікування у газеті „Вільна Україна” статті декана історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка доцента Володимира Тимофійовича Горбатюка „Про націоналізм Грушевського та його школи”, П. Карманський висловився так: „...Горбатюк - скотина, він чіпляється до такого ввічливої, чуйної людини, як Іван Петрович Крип'якевич, а до цього перед ним підлизувався та видавав себе за його друга. Поки ще тільки одного Свенцицького Іларіона Семеновича не б'ють, та його і бити не будуть, бо він кацап. У нього Україна – лише на вивісці...”.

³ Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 101. – Арк. 66-69.

9 серпня 1946 р. в приміщенні Львівського політехнічного інституту відбулося зібрання партійно-радянського активу інтелігенції Червоноармійського району м. Львова, на якому стояло питання „Про завдання інтелігенції в роботі на ідеологічному фронті”.

За кілька днів перед зборами з Червоноармійським Райкомом КП(б)У було узгоджено, що П. Карманський повинен був виступити з критикою націоналістичних поглядів М. Грушевського. Однак незважаючи на попередження головуючого зібрання та оголошення виступу П. Карманського перед аудиторією він під час перерви пішов додому, начебто для того, щоб краще підготуватися до виступу, і сам більше до зали не повернувся. Вчений здійснив сміливий громадянський вчинок.

На наступний день після зібрання П. Карманський у бесіді з знайомими сказав: „...Я з цього зібрання пішов. Що я дурень лізти зі своїм словом. Що мені залишалося говорити, якщо доповідач говорив дурниці, що Грушевський орієнтувався на німців. Це ж абсурд, з цього всі наші люди сміються. Хай би він хоч одну цитату привів з творів Грушевського, де останній орієнтував українців на дружбу з німцями. Ще Павлик – друг Івана Франка по роботі говорив, що Грушевському варто зробити на спині подряпину, так з нього в той же моментвилізе москаль.

Ось тому-то галичани і не зацікавлені подібними зібраннями, бо на них говорять багато дурниць, або через незнання, або навмисно. Треба сказати, що Грушевський завжди був прихильником федерації з Росією, за це його у Галичині і не любили...”.

Директор інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР професор Крип’якевич Іван Петрович так відреагував на виступ Горбатюка в пресі: „...Виступ Горбатюка не солідний, не науковий, продиктований. Горбатюк маленький чоловічок, до того ж кар’єрист. Я особисто готовий визнати, що в моїх працях були помилки, але я не можу погодитися з усім тим, що пишуть з приводу історичної школи М. Грушевського. Зовсім неправильно говорити про те, що Грушевський був германофілом, адже особисто мені він в останні роки свого життя говорив, що німці всадили нам в спину ніж. Сам він завжди був федералістом і довго боровся проти оголошення самостійності України. Не випадково в перших універсалах Центральної Ради про неї не говорилось. Він всіляко чинив спротив натиску з боку всякого роду самостійників типу Атамановських та інших. Але, звичайно, я не візьму на себе захист Грушевського, достатньо і того, що мені потрібно подумати про власний захист. Від мене хочуть публічних виступів, але для того, щоб для них підготуватися – потрібен час...”.

Директор художньо-промислового музею Паньків Володимир Михайлович, 1896 р.н., ур. Кам’янка-Буського району Львівської області, українець з питання виступу критика Стебуна та доцента Горбатюка серед співробітників музею заявив: „...Я вважаю розпочату виступами Стебуна, Горбатюка і інших кампанію проти Грушевського, Крип’якевича, Кордуби та інших непотрібною і зовсім не своєчасною. Її використовують проти радянської

дипломатії за кордоном. Тон Горбатюка дуже грубий. Крип'якевич дуже вдало і з великим успіхом виступив на зібранні в Червоноармійському районі Львова.

Виступ Стебуна – це зовсім неправильна критика Довженка, який своїм сюжетом кінофільму хотів підняти патріотизм українців для захисту своєї Батьківщини від німців, а Стебун угледів в цьому риси націоналізму. Стебун – це ніщо в порівнянні із Довженком, він не вартий його підошви, а береться його критикувати...”

Старший науковий співробітник інституту літератури, завідувач відділу бібліотеки Львівського філіалу Академії Наук УРСР, кандидат філологічних наук Деркач Марія Дем'янівна, обурюючись активізацією боротьби проти історичної концепції М. Грушевського та його послідовників І. Крип'якевича, М. Возняка, І. Терлецького і інших, в розмові з співробітниками бібліотеки сказала: „...Це не боротьба з фашизмом і навіть не боротьба з націоналістичними поглядами Грушевського, це просто наклеп на українських вчених. Адже ні Крип'якевич, ні Терлецький не втікали до Німеччини під час відступу німців, а залишились, щоб працювати на благо Радянського Союзу. М. Возняк зовсім близький до комуністичних ідей і тому випадки проти нього – це похід проти українських вчених, а не проти ворогів комунізму чи Росії. Возняк хоче протестувати проти тих обвинувачень, які були виражені на його адресу. Він стверджує, що ніколи не належав до школи М. Грушевського та не розділяв його політичних поглядів, але, разом з тим, вважає, що не можна заперечувати великих заслуг Грушевського, як вченого та організатора наукового товариства імені Тараса Шевченка.

На думку М. Возняка – Грушевського ніяк не можна віднести до числа зрадників, оскільки він ніякої зради не здійснив, а велику культурну роботу, яку він здійснив, з історії не викреслити...”

Директор інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, дійсний член Академії Наук УРСР, академік Возняк Михайло Степанович, висловлюючи своє невдоволення малочисельністю журналів та газет у Львові, серед знайомих говорив: „...У Львові не видається справжня наукова література. Львів перетворився в наукову пустелю. Тут при Австрії і Польщі видавалося 80 журналів та газет, в яких писали щось оригінальне, а тепер видається всього кілька газет і один журнал, та й в тих пишуть одне і теж саме. Зокрема, не друкують мої праці з історії української літератури...”

Після опублікування в газеті „Вільна Україна” від 4 серпня 1946 р. статті під назвою „Викорінімо буржуазний націоналізм Грушевського та його школи”, в якій критикувалися „помилки” академіка М. Возняка, на нього ця обставина справила сильне враження. В бесіді з кандидатом філологічних наук Деркач Марією Дем'янівною М. Возняк сказав: „...Прийшов мені кінець. Як я не лавірував, але доведеться страждати. Ну і чорт з ними! Шкода, що мало створив, але не шкода страждати. В цій країні навіть не чесно буде, якщо не постраждати. Коли-небудь історія скаже, що я був я, а не більшовик...”

У розмові з прибулим в командировку у Львів завідувачем кафедри російської літератури Кзил-Ординського інституту професором А. Музичкою М.

Возняк сказав: „...Ну ось і прийшла моя черга, доведеться їхати туди, звідки Ви приїхали...”.

Серед інтелігенції м. Львова виникло багато розмов навколо опублікованої в газеті „Вільна Україна” статті, де засуджувалися помилки академіка М. Возняка.

Декан філологічного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка професор Рудницький Михайло Іванович, в розмові з співробітниками університету заявив: „...Так Возняку і треба. Мало його покрили, треба було більше наказати цього „комуніста”, який тільки тому пішов партію, щоб уникнути репресій. Возняк самий справжній націоналіст і ніколи своїх поглядів не змінить, а лише пристосується до ситуації. Мене дуже дивує, як це Возняка прийняли до партії? Невже для того, щоб потім з тріском вигнати та відправити до Казахстану чи Сибіру. Мені Возняк говорив в деканаті університету, що він особисто віднесе партійний квиток секретарю обкому КП(б)У Грушецькому і скаже, що з такою партією він не працює...”.

Старший науковий співробітник бібліотеки Львівського філіалу Академії Наук УРСР доктор філософії Яцьків Михайло Юрійович, 1873 р.н., українець, у бесіді з своїми знайомими сказав: „...Зараз українські вчені знаходяться у дуже важкій ситуації у зв’язку з новою акцією проти українських історичних надбань. Ось, наприклад, такі радянофіли, як академіки М. Возняк та М. Рудницький, сьогодні розчарувалися та тремтять, не знають що робити – чи дотримуватися історичних даних і захищати українське минуле, чи слухати вказівки Кремля і забути себе, так як цей темний і безграмотний письменник Волощак Андрій.

На днях у приміщенні Академії наук відбулася зустріч між М. Возняком, М. Рудницьким, І. Свенцицьким, О. Степанів та представниками двох східних областей. На цьому зібранні обговорювалося питання про захист українських історичних надбань, які десятиліттями здобувалися М. Грушевським та були популярні у Європі, як вчення.

На нараді М. Возняк рознервувався і звертаючись до присутніх сказав, що у них – вчених – є вибір: або стояти на платформі українських наукових працівників, бути борцями за історичну науку та історичний багаж, або прийняти все те, що диктує Кремль і стати поступово яничарами. „Я вибираю перше” – сказав М. Возняк...”.

За даними УМДБ по Львівській області, серед інтелігенції м. Львова в той час ходили різні чутки про М. Возняка. Окрім реакції на статтю в газеті „Вільна Україна” з зазначенням помилок М. Возняка в колах інтелігенції спостерігалось невдоволення його поведінкою. Чутки розповсюджувалися найфантастичніші. Дехто був переконаний, начебто М. Возняк після критичних зауважень на свою адресу в питаннях щодо ідеалізації „буржуазного націоналізму” їздив до Києва до спадкоємців М. Грушевського, у яких зберігалися рукописи вченого. Там він начебто за 15000 карбованців купив у них всі архіви вченого та навіть деякі особисті речі, які згодом зберігалися в рукописному відділі Львівського філіалу Академії Наук УРСР і в серпні 1946 р. приводив цей архів в порядок, систематизуючи його. Про мету купівлі архівів Грушевського Возняком нікому не було відомо. У співробітників МДБ на ці чутки була досить таки типова

реакція: вони запідозрили, що він міг придбати архіви для того, щоб не дати доступу радянським історикам ознайомитись з особистими матеріалами М. Грушевського. Однак, що ж відбувалося насправді – ніхто точно не знав.

Завідуючий відділом інституту економіки Львівського філіалу Академії Наук УРСР професор Огановський Володимир Петрович, 1896 р.н., ур. Бродівського району Львівської області, висловлюючи своє незадоволення від того, що зараз влада зачіпає питання про М. Грушевського, сказав: „...Я дивуюсь нащо було витягувати все це старе, якщо більшістю із нас воно вже давно забуте. Ніхто серед галичан не говорив про історію Грушевського, а всі робили б і в подальшому те, що нам пропонувала робити радянська влада. Даремно нас всіх розворушили...”.

Консультант Львівського українського національного музею Музика Ярослава Львівна, 1895 р.н., ур. Бродівського району Львівської області, в розмові з співробітниками музею заявила: „...Що означають ці виступи проти школи Грушевського та його учнів Крип'якевича, Кордуби і інших? До чого вони можуть призвести? Всі ці виступи дуже дратують нашу інтелігенцію і вони не розумні. На мій погляд, нашим вченим слід було б вчинити опір і заперечувати те, з чим вони не погоджуються. Невже ми не маємо права на власну думку? Де ж в такому випадку демократія?...”.

Старший науковий співробітник інституту економіки Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Степанів Олена Іванівна серед співробітників інституту з питання боротьби на ідеологічному фронті висловила так: „...Мене вражає те, що радянська влада розпочала зараз кампанію проти Грушевського та його школи. Адже це є зайвим доказом відсутності свободи слова та демократії в СРСР... Грушевський – це вчений з світовим ім'ям, добре відомий за кордоном і такі грубі нападки на нього та переслідування його думок через кілька років після його смерті не можуть призвести до позитивних відгуків за кордоном. Подібна критика аніскільки не зменшить авторитету його ученого імені...

В московській пресі недарма появилася стаття про те, що не треба змішувати радянського патріотизму з царським. Я впевнена, що вся ця кампанія проти українства – це справа рук агентів москвофілів, і зокрема, професора Ваврика і інших. Ці люди продавалися російському царизмові та полякам. Сам Ваврик був капітаном в денікінській армії. Коли він тут редагував москвофільську газету, то під час приїзду сюди папського кардинала помістив в ній статтю з обвинуваченнями на адресу Шептицького в тому, що він не веде активної роботи з приєднання до унії України, і навіть Росії...

На зібранні інтелігенції у Червоноармійському районі Львова з великим успіхом виступав професор Крип'якевич, який заявив, що Грушевський дійсно не застосовував марксистського метода, дав невірну уяву про походження українського народу, але поки ще немає загальноновизнаної науково розробленої історії України і тому учням Грушевського дуже важко самим розібратися в усіх питаннях, давати правильний аналіз історичних фактів.

В кінці Крип'якевич заявив, що він буде працювати в напрямі правильного застосування марксистського методу у вивченні історії України...

Крип'якевич, Возняк та Кордуба 10 серпня 1946 р. були запрошені на бесіду до секретаря Львівського обкому КП(б)У тов. Грушецького, але чим закінчилася їх бесіда я поки що не знаю...”.

В кінці документу начальник УМДБ по Львівській області О. Воронін зобов'язувався інформувати про подальші реагування інтелігенції м. Львова у наступних спеціальних повідомленнях.

***

Третє з спецповідомлень за № 12/2/4687-9, датоване 27 серпня 1946 р., підписав начальник УМДБ по Львівській області генерал-лейтенант О. Воронін. Документ було надіслано міністру держбезпеки УРСР С. Савченку, секретарю Львівського обкому КП(б)У І. Грушецькому та начальнику 2 управління МДБ УРСР Д. Медведєву⁴.

У цьому документі знову наводилися реагування у середовищі львівської інтелігенції на події, пов'язані із боротьбою на ідеологічному фронті проти історичної школи М. Грушевського, які відмітили співробітники УМДБ по Львівській області.

24 серпня 1946 р. у газеті „Вільна Україна” була надрукована стаття І. Богодиста „Професор Крип'якевич перекручує історичні факти”. Після цього директор інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР І. Крип'якевич серед співробітників свого інституту висловився так: „...Я думаю, що мене заарештують. До цього акту я готовий і завжди ношу при собі смертельний порошок. Набридло вже мучитися, жити стало нецікаво. Я розумію, що у мене інша ідеологія, але змінитися протягом 24 годин не можна. Більшовики все це прекрасно розуміють, але все одно убивають мене безневинно”.

Після бесіди І. Крип'якевича з секретарем Львівського обкому КП(б)У І. Грушецьким, куди він був запрошений в числі інших вчених 10 серпня 1946 р., І. Крип'якевич на наступний день в колі професорсько-викладацького складу виловився так: „...Нам тов. Грушецький повідомив, що в університеті з'явилися листівки ОУН, які закликають не вступати на історичний та філософський факультети. У зв'язку з цим тов. Грушецький запропонував нам – історикам – виступити з цього питання у газетах. Я вже підготував колективну статтю, в якій закликав молодь не піддаватися всяким провокаційним чуткам з боку українських націоналістів. Однак почуваю себе погано, тому що від мене вимагають виступати з приводу помилок історичної школи Грушевського і моїх, але для цього потрібен час. Крім того, у Львові немає з ким проконсультуватися з ряду питань, бо такі люди, як Горбатюк і інші є недоучками та кар'єристами, з якими серйозно говорити не можна...”.

З приводу пропозиції виїхати до м. Києва для участі у роботі з підготовки нового курсу української історії І. Крип'якевич сказав: „...Я дуже не хотів би залишати м. Львів і вважаю, що пропозиція про переїзд до Києва, судячи з усього, означає, що тепер для Львова я небажана людина...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР кандидат філологічних наук Деркач Марія Дем'янівна,

⁴ Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 101. – Арк. 73-75.

коментуючи виступ проти українських „націоналістичних” істориків, в бесіді з співробітниками бібліотеки сказала: „...Помилки цих істориків та літературознавців треба критикувати не в статтях, написаних такими недоучками як Горбатюк, а в солідних наукових працях. Легковажна та груба критика на нас, місцевих мешканців, не звиклих до таких методів критики, призводить дуже неприємне враження. Зокрема, дуже ображений академік М. Возняк, який болісно сприймає всяку підозру в тому, що він веде неправильну політичну лінію. Я особисто тепер кладу ручку в стіл і нічого не пишу. Наука впаде після цього погрому. Мою думку в цьому розділяють всі. І як згори цього не розуміють...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР магістр філософських наук Щурат Степан Васильович в бесіді з викладачами інституту про ідеологічну боротьбу заявив: „...Як нецікаво стає жити. Руки опускаються. Тільки політичні авантюристи можуть радіти такому безтолковому фронту знищення української культури...”.

Старший науковий співробітник Львівського філіалу Академії Наук УРСР Бандрівський Дмитро Григорович, 1897 р.н., українець, з приводу статей, опублікованих про історичну школу М. Грушевського, серед співробітників філіалу Академії Наук УРСР висловився так: „...Наших істориків занадто нажимають, не можна вимагати від них, щоб вони протягом кількох днів змінили свої погляди та виступили проти своїх попередніх поглядів та творів. На це їм потрібно дати деякий час, оскільки в іншому випадку їх виступи будуть скоростиглими, необґрунтованими, не науковими і будуть носити відбиток примусу, а не виявлення власних переконань...”.

Старший науковий співробітник інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР Терлецький Омелян Антонович, 1872 р.н., сказав: „...Партія і радянський уряд продовжують похід проти школи професора Грушевського та галичан – істориків України. Більше всіх нападів витримують професори Крип’якевич, Кордуба і навіть київські історики Петровський та Кирилюк. Цей похід ми пояснюємо тим, що судячи з усього українські емігранти в Америці та Європі активізували свою антирадянську діяльність, а у якості антирадянського лозунгу висунули історичну постать професора Михайла Грушевського та його школу. Похід цей – зовсім нерозумний, оскільки він вносить розлад у наукову роботу, нервозність та невпевненість у завтрашньому дні.

Не виключена можливість, що всіх галичан-істориків хочуть вивезти у Сибір і взагалі розгромити наукові українські кадри істориків України, послідовників професора М. Грушевського...”.

13 серпня 1946 р. відбулося партійне бюро парторганізації Львівського державного університету ім. І. Франка з приводу викладання в університеті історії України та української літератури.

З доповіддю на цю тему виступив декан історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка доцент В. Горбатюк, який у своєму виступі вказав на ворожість концепції М. Грушевського та його історичної школи в роботах професорів-істориків І. Крип’якевича, М. Кордуби, І. Терлецького.

У дискусіях щодо цієї доповіді виступив старший науковий співробітник інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Кордуба Мирон Михайлович, який захищав історичні погляди школи М. Грушевського, а в свій особистий захист сказав таке: „...Ніяких статей в газетах та журналах я друкувати не буду, хай мене критикують та сварять. Я стою однією ногою в могилі та ставлюсь до всіх нападів на мене у питаннях історії понаплювательськи. Я ніяких висновків з цього не роблю і роботи не буду...”.

Окрім того, М. Кордуба заявив: „... Я не вважаю доповідача таким авторитетним, щоб до нього можна було прислухатися і з ним можна було рахуватися...”.

Професор інституту Радянської торгівлі Кучер, українець, після зібрання інтелігенції м. Львова, на якому виступав заступник Голови Ради Міністрів УРСР Микола Бажан, заявив серед співробітників: „...На другий день після зібрання інтелігенції вивезли на літаку в Київ професорів Крип'якевича, Кордубу, Терлецького, академіка Возняка і наукового співробітника – доцента Олену Степанів. Ми всі вважаємо, що це може бути арештом...”.

Художниця Музика Ярослава Львівна з приводу переведення групи наукових співробітників у Київ сказала: „...Академіка Возняка, Крип'якевича і інших проти їх бажання переводять до Києва. Це жахливо... Їх переводять для того, щоб нас тут залишилось менше...”.

Учасниця поїздки до Києва, науковий співробітник Львівського філіалу академії Наук УРСР Олена Степанів, інформуючи своє оточення про цю поїздку, висловилася так: „...Основні розмови з нами вів тов. Литвин, який заявив, що ЦК КП(б)У вважає, що нам потрібно переїхати для наукової роботи в Київ щоб посилити наукові кадри Академії Наук, а також тому, що ми під час німецької окупації залишалися у Львові, мали гріхи перед радянською владою, оточені людьми, яких самі не знаємо, і які, можливо, ведуть про нас різні розмови...”.

Ми вважаємо, що це є ніщо інше, як „почесне заслання”... Можливо це для нас кращий вихід з ситуації, яка склалася...”.

Значну реакцію у львівської інтелігенції викликало повідомлення прибулих з Києва наукових співробітників Степанів, Кордуби та Терлецького про постанову Президії Академії Наук УРСР щодо ліквідації у Львівському філіалі Академії Наук трьох інститутів: історії, літератури та економіки.

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР кандидат філологічних наук Деркач Марія Дем'янівна з цього питання заявила: „...Ще один, черговий, наступ жидів та москалів на українців. Старовинне місто Львів з давнини має свої літературні традиції: існував „Львівський літературний вісник”, „Записки наукового товариства імені Тараса Шевченка”, нарешті, ім'я Івана Франко. Все це повинно було вплинути на Хрущова, але він, кацап, нічого цього не знає, а тому і розпорядився про ліквідацію інституту літератури...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Ярема Яким Якимович, розвиваючи думку М. Деркач, додав: „...Львів за 25 років більше видав літературних пам'ятників аніж Москва, не говорячи вже про Київ. І раптом Львів розчерком

пера робиться якимось Конотопом, провінційним містом, в якому повинні вимерти всі літературні традиції...”

Дійсний член Академії Наук УРСР, академік Василь Щурат, говорив про ці події так: „...Під виглядом концентрації наукових українських діячів у Києві відбувається знищення міста Львова, як культурного українського міста. Ймовірно на радянській мові це називається ліквідацією „українського буржуазного націоналізму”. Я впевнений, що якби про цей дикий та дурний захід знав Сталін, то він би ніколи б не дозволив цього. А що зараз скажуть вороги Радянського Союзу? Звичайно вони скажуть, і цілком вірно, що ліквідація гуманітарних наукових закладів у Львові – це не тільки русифікація міста, знищення його українського обличчя, всього того, за що боровся Іван Франко і інші...”

Артист Львівського театру мініатюр Шуль Антон Петрович, 32 роки, українець, серед артистів театру висловив своє ставлення та погляди на історичну школу М. Грушевського: „...Кожен народ свою історію розглядає і розуміє так, як цього вимагають його національні інтереси, а кожна нація старається стати пануючою, і тому заперечувати вчення М. Грушевського взагалі буде неправильно. Нещастя України полягає в тому, що вона дуже тривалий час знаходилася під владою Росії, дуже багато натерпілася від царської Росії і взагалі від російської нації. Вплив росіян на Україну настільки великий, що за виключенням мешканців Західних областей України важко відрізнити українців від росіян, а тому багатьом здається дивним, що Україна може бути ближче до Польщі, аніж до Росії.

Грушевський своїм вченням стверджував, що український народ особливий, нічого спільного з російським не має і настільки віддалений від російського, як і від польського чи німецького. Безумовно, що для Росії в сучасній ситуації вчення Грушевського невігідне і тому воно заперечується...”

В кінці документу О. Воронін обіцяв інформувати про настрої населення у наступних спеціальних повідомленнях.

***

Четверте спецповідомлення за № 12/2/5251-9, датоване 18 вересня 1946 р., підписав начальник УМДБ по Львівській області генерал-лейтенант О. Воронін. Документ було надіслано міністру держбезпеки УРСР С. Савченку, секретарю Львівського обкому КП(б)У І. Грушецькому та Першому секретарю КП(б)У М. Хрущову⁵

В документі зазначалося, що співробітниками УМДБ по Львівській області у першій половині вересня 1946 р. було відзначене активне реагування галицької інтелігенції м. Львова на події, пов'язані із розгорнутою боротьбою радянської влади на ідеологічному фронті проти „буржуазно-націоналістичних” поглядів історичної школи М. Грушевського у питаннях історії України, історії української літератури, мистецтва і т.п., яка заперечувала історичну етнічну та близькість і братерство українського, білоруського та російського народів.

Частина інтелігенції, яка сприйняла радянську ідеологію, виступаючи на зібраннях та засіданнях наукових працівників, а також на сторінках преси

⁵ Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 101. – Арк. 87-90.

піддавала активній всебічній критиці історичну школу М. Грушевського та її послідовників.

З боку іншої частини української інтелігенції, яку співробітники МДБ називали „націоналістично налаштованою”, фіксувалися різкі антирадянські прояви.

Завідувач відділом історичного музею, викладач кафедри філософії Львівського державного університету ім. І. Франка Федчишин Степан Васильович, серед своїх колег висловився так: „...Боротьба партії за чистоту ідеологічного фронту – це є загальний наступ на українство... Створені комісії і починається те, що було у нас на Україні після самогубства Скрипника. Полетять десятки тисяч людей у місця віддалені, на багато років припиниться культурний рух, ніхто нічого не буде писати...”.

Директор інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР, дійсний член Академії Наук УРСР академік Возняк Михайло Степанович, серед співробітників Львівського університету заявив: „...Історію української літератури під редакцією Маслова та Кирилюка писали більше двох років, кілька разів переглядали, обговорювали, нарешті видали, а тепер забракували. Хіба так можна робити? Треба було спочатку ретельно відредагувати, поправити, а потім вже друкувати. Все робиться не так, як у людей. І для чого вся ця нервоотрощка?”.

Під час поїздки до Києва академік М. Возняк серед свого оточення розповідав про те, що йому в Львівському обкомі партії запропонували прилюдно виступити із визнанням своїх помилок. Він прокоментував це так: „...Я себе не маю наміру бруднити. Я таких помилок ніколи не робив. Якщо я писав у 1918-1930 рр., то я так і думав. То були не мої помилки. То був такий рівень мого наукового світорозуміння. Вимагати від мене визнання моїх помилок – рівнозначно вимагати від Сталіна, щоб він засудив своє перебування в духовній семінарії, щоб він засудив своє юнацькі цілком зрозумілі та закономірні захоплення анархізмом...”.

Я прекрасно розумію, що кожна людина росте, розвивається, збагачується досвідом та знаннями і доволі часто змінює свої переконання. Не змінює своїх поглядів тільки ідіот. Тому вимагати не від ідіота, але по-ідіотськи, це не політичний ляпсус, а інтелектуальне недомислення...

Чому ми (Терлецький, Кордуба і я) повинні каятися? Це були наші переконання, коли ми писали, Сприймайте нас такими, як ми є. Тепер ми стараємося інакше писати, але все ж пишемо, а ви не друкуйте нас, якщо ми погано пишемо...

Я переконався, що серед комуністів немає розумних людей, а всі тільки рупори абстрактних доктрин, які виготовляються на кухні у Кремлі... Китайські стіни Кремля відгородили кремлівських кухарів від всього живого світу...”.

Старший науковий співробітник інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР Терлецький Омелян Антонович, висловлюючи свої погляди про М. Возняка, як про історика, висловився так: „...Возняк зовсім не дурний, як про нього думають. Він розумний, далекоглядний чоловік. Він пішов в партію, щоб зсередини її виправляти, направляти, вчити. Адже і там є гарні українці, але

тільки мізки в них направлені на московський устрій. А якщо було б у нас більше Возняків, то ми не були б так побиті, як зараз...”

Консультант українського національного музею, художниця Музика Ярослава Львівна, з цього приводу заявила: „...Треба дати відсіч всім виступам проти українців. Я раніше не дуже поважала Возняка, але зараз бачу, що він веде себе з достоїнством, коли так вперто відмовляється виступити та бичувати себе, як це роблять інші...”

Старший науковий співробітник Львівського філіалу Академії Наук УРСР доктор філософії Барвінський Богдан Олександрович, про М. Грушевського серед співробітників висловився так: „...Мені вся ця боротьба нагадує епоху римського імператора Августина, коли партії билися за знищення культури. Візьмемо в газеті „Культура і життя”, виступив якийсь С. Ковальов. Хто його знає? Мені розповідали, що це студент, який взагалі нічого не розуміє, а виступив зі статтею проти М. Грушевського.

Візьмемо в Києві: виступає Копиця – неграмотна людина, але з партійним квитком. Стебун – жид та падлюка, академік Білецький – україножер, церковний дяк та паскуда.

А у Львові виступають Горбатюк та Богодист, які не мають нічого спільного з наукою, авантюристи та паскуди...

Дуже характерно, що ніхто із порядних вчених та діячів не виступає з цього приводу, а лише одна шантрапа...”

Дійсний член Академії Наук УРСР, академік Колесса Філарет, говорячи про захисників М. Грушевського, відзначив: „...Я ніколи не був прихильником Возняка, але з того моменту, коли він виступив в захист М. Грушевського, а тепер вперто відбивається від своїх ворогів і не хоче самокритикуватися, то я вважаю його героєм, не лише героєм дня, а взагалі героєм...

Він все-таки розумна людина і мислить глибше, бачить далі. Адже якщо, скажімо, завтра розпочнеться нова війна і сюди прийдуть англійці та американці, то Возняк знову буде герой та вождь, а ми всі будемо страждати через те, що зв'язали себе з більшовиками...”

Професор Львівського державного університету ім. І. Франка Дмитрусь, українець, серед співробітників висловив таку думку про М. Возняка: „...Не можна дорікати Возняку за те, що в його попередніх роботах у нього не було марксистського підходу, оскільки 20 років назад він і не був марксистом. Возняк кращий в СРСР текстолог і зовсім не займався та не займається історією сучасної літератури, окрім вивчення Івана Франка та Лесі Українки. Від Возняка треба вимагати перш за все широкої постановки роботи з текстології...”

Старший науковий співробітник Львівського філіалу Академії Наук УРСР Генсерський Антон Іванович, українець, з того ж приводу висловився так: „...Отже, українці з Західної України почали пересуватися ближче до Сибіру. Ліквідація трьох інститутів у Львові та переведення галичан в Київ - це лише перший етап. За ним будуть і наступні і відбудеться те, що відбулося з кабардинцями та кримськими татарами. Розпочався наступ на українську культуру... Тепер фронт став ширшим – наступ іде на весь український рух...”

Директор музею ім. Івана Франка, поет Карманський Петро Сильвестрович, 1877 р.н., українець, у бесіді щодо критики радянською владою історичної школи М. Грушевського заявив: „...Я не вірю, щоб хоч одна з пануючих націй не була шовіністичною. Кожна нація намагається поставити себе у привілейоване становище. Взяти хоча б Росію. Не дивлячись на те, що вона Радянська держава, а все ж на кожному кроці в ній проявляється шовінізм. Наприклад, мені і взагалі українцям не можна бути такими ж патріотами, як росіяни, які вихвалюють все своє. Якби я все це спробував, то мені б зараз же приписали націоналізм...”.

В кінці документу начальник УМДБ по Львівській області О. Воронін відзначив, що на всіх зібраннях інтелігенції м. Львова та письменників, на яких виступав з доповіддю заступник Голови Ради Міністрів УРСР Микола Бажан, напружена атмосфера серед місцевої інтелігенції була дещо розряджена. Адже більшість львівської інтелігенції вважала, що після критики історичної школи М. Грушевського та його учнів проти М. Возняка, І. Крип'якевича, М. Кордуби та інших будуть вживатися репресії. За даними співробітників МДБ, доповідь М. Бажана отримала позитивні відгуки.

***

П'яте спецповідомлення за № 12/2/5803-9, датоване 9 жовтня 1946 р., підписав начальник УМДБ по Львівській області генерал-лейтенант О. Воронін. Документ було надіслано міністру держбезпеки УРСР С. Савченку та секретарю Львівського обкому КП(б)У І. Грушецькому⁶

О. Воронін відзначав, що УМДБ по Львівській області у зв'язку з рішенням Вченої Ради Академії Наук УРСР про ліквідацію інститутів економіки, історії та історії літератури в Львівському філіалі Академії Наук УРСР були відмічені активні реагування з боку львівської інтелігенції.

На думку співробітників МДБ, ліквідація соціально-економічних наукових інститутів в Львові та переведення окремих наукових співробітників – українців-галичан – на роботу з Львова до Києва розглядалася націоналістично налаштованою частиною інтелігенції, як похід радянської влади проти української культури та спроба русифікації галичан.

Декан філософського факультету Львівського державного університету ім. І. Франка професор Рудницький Михайло Іванович висловився з цього приводу так: „...Українська культура нікому не потрібна і вона виганяється з вжитку різноманітними заходами. Йде русифікація українського населення за всіма напрямками. Ми вже зараз є свідками того, як Львів змінив своє обличчя.

Якщо при Польщі Львів розмовляв мовою панів (польською), а села – мужицькою мовою, то зараз Львів також розмовляє панською (російською) мовою, а села все тією ж мужицькою. Змінилися лише пани, а зміст майже не змінився, хіба що різниця в тому, що раніше у Львові концентрувалась українська інтелігенція, а зараз і цю можливість у нас забрали. Нашу інтелігенцію розсилають, поки що під благовидним прикриттям, але не виключена можливість щодо гіршого закінчення подій...”.

⁶ Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 101. – Арк. 99-100.

Директор інституту літератури Львівського філіалу Академії Наук УРСР – академік Возняк Михайло Степанович з питання ліквідації соціально-економічних інститутів Академії Наук УРСР в м. Львів заявив: „...Повна ліквідація цих інститутів соціально-економічної вертикалі означає для місцевої інтелігенції перетворення м. Львів в рядовий обласний центр, на кшталт Рівного чи Тернополя і інших. Це останній удар по науковим традиціям наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури Деркач Марія Дем'янівна, висловлюючи невдоволення ліквідацією інститутів гуманітарних наук у Львові, висловила так: „...Я досі не вірю, що буде допущена така помилка. Серед місцевого населення ліквідація цих інститутів, які були для всіх нас осередком науки, викликає нерозуміння та вкрай сильне розчарування. Крім того, це справить погане враження за кордоном і буде використано для антирадянської агітації.

Такий проект міг запропонувати тільки ворог української культури і радянської держави, з метою викликати роздратування та озлоблення серед галичан.

Настрій у нас пригнічений, у всіх опустилися руки, відпало бажання працювати науково, оскільки ніхто не знає, що з цим буде далі. В Київ працювати я виїхати не можу у зв'язку з хворобою чоловіка...”.

Директор інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР, професор Крип'якевич Іван Петрович, який за рішенням Вченої Ради Академії Наук УРСР повинен був виїхати на роботу в м. Київ, у зв'язку з цим заявив: „...У Київ я переїжджаю під тиском і боюсь, що він буде проміжною станцією на Соловки. У Києві я маю намір писати лише дрібні праці, публікувати історичні документи, поки цей „балаган” не розпадеться...”.

Старший науковий співробітник інституту літератури, доктор філологічних наук Ярема Яким Якимович з приводу ліквідації львівських інститутів Академії Наук УРСР відзначив: „...Це все робиться безпосередньо за директивою з Москви...”.

***

Слід також виокремити спеціальні повідомлення № 12/2/7181-9 від 30 листопада 1946 р.⁷ та № 12/1293 від 29 грудня 1946 р.⁸ начальника УМДБ по Львівській області генерал-лейтенанта О. Вороніна, в яких мова йшла про вкрай негативне реагування львівської інтелігенції на статтю професора Івана Крип'якевича „Непорушне братерство російського та українського народів”, яка була опублікована у газетах „Правда України”, „Львівська правда” та „Вільна Україна”. Ці повідомлення були надіслані Міністру держбезпеки УРСР, генерал-лейтенанту С. Савченку та секретарю Львівського обкому КП(б)У І. Грушецькому.

Як відзначали чекісти, стаття І. Крип'якевича викликала серед української інтелігенції сильне невдоволення. Більшість львівської інтелігенції вважала, що

⁷ Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 101. – Арк. 113-114.

⁸ Державний архів СБ України. – Ф. 71. – Акт. 9. – Спр. 99. – Т. 3. – Арк. 193-194.

стаття І. Крип'якевича була написана під тиском з боку радянської влади та не відповідала його справжнім переконанням.

Асистент кафедри архітектурного проектування Львівського політехнічного інституту інженер-архітектор Старосольський Ігор Володимирович, 1908 р.н., українець, безпартійний, в колі своїх знайомих з приводу статті І. Крип'якевича висловив такі міркування: „...Крип'якевич рятує своє життя і йому можна лише поспівчувати, бо доводиться займатися самобичуванням...”.

Старший науковий співробітник інститут економіки Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Степанів Олена Іванівна в бесіді з колегами висловила так: „...Стаття ця вимушена і мені її було боляче та неприємно читати. Хіба можна повірити, що людина, яка 35 років своєї наукової праці присвятила обґрунтуванню певних історичних поглядів, протягом одного-півтора місяців могла прийти до переконання, що вони помилкові і корінним чином змінити свої погляди.

Він чудово знає всі першоджерела та документи, а ці матеріали ні в якій мірі не підтверджують його нових, змінених поглядів на Київську Русь та інші історичні факти. Безсумнівно, що Крип'якевич не щирий у своїх висловлюваннях, але він вимушений був виступити з такою статтею...”.

Ці думки О. Степанів підтримали присутні під час розмови співробітники інституту економіки І. Грабар та Д. Бандрівський.

Сам автор статті, директор інституту історії Львівського філіалу Академії Наук УРСР, професор-історик Крип'якевич Іван Петрович, будучи занепокоєний критикою на свою адресу, як представника історичної школи М. Грушевського, в листопаді 1946 р. з великим бажанням готувався до переїзду у м. Київ, сподіваючись, що це забезпечить йому продовження спокійної наукової діяльності.

У зв'язку з цим, він серед співробітників Львівського філіалу Академії Наук висловився так: „...У Львові мені уже немає чого робити... Львів мене згальбив... В Києві мені буде легше. Там не буде цих дрібних людей, різних Горбатюків і інших... У Києві буде легше вціліти в наш час, там ближче до влади, а значить – ближче до захисту...”.

Крім того, І. Крип'якевич з приводу своєї роботи у Києві заявив: „...У Києві морально спокійніше працювати. В ЦК КП(б)У мене краще розуміють, більш терплячі і не різкі...”.

У колі своїх знайомих дружина І. Крип'якевича заявила, що її чоловік у зв'язку з переїздом на роботу у м. Київ був дуже невдоволений своїм становищем: „...Його обтяжує життя у готелі, харчування в їдальнях, і це з його катаром шлунку та з хворим сином...”.

Старший науковий співробітник Львівської філії Академії Наук УРСР Деркач Марія Дем'янівна серед своїх знайомих з приводу статті І. Крип'якевича сказала: „...Ніхто не повірить, що Крип'якевич написав свою покальну статтю щиро та добровільно. Кожен галичанин впевнений в тому, що Крип'якевич вимушений був займатися самобичуванням, а у іншому випадку він міг бути репресованим...”.

Головний бухгалтер Львівського державного університету ім. І. Франка Український Семен Михайлович, 1893 р.н., у розмові щодо статті Крип'якевича з своїми знайомими відзначив: „...Стаття Крип'якевича вимушена і мало відповідає його справжнім, щирим поглядам...”.

Один з найбільших критиків І. Крип'якевича, доцент Львівського державного університету ім. І. Франка В. Горбатюк висловив таку думку: „...Крип'якевич написав свою статтю з метою самозбереження...”.

***

Підводячи підсумки слід відзначити, що документи ГДА СБ України дають доволі повну картину реакції львівської інтелігенції на розгром історичної школи М. Грушевського.

У 1946 р. та згодом значна частина львівської інтелігенції засуджувала дії радянської влади, спрямовані на ліквідацію історичної школи М. Грушевського, а також львівської літературознавчої школи. Львівська наукова громадськість зазнала серйозних втрат, і в радянський час її представники не мали можливості вільно займатися вивченням історії та культури України. По-суті влада намагалася перетворити Львів з визначного українського наукового та культурного осередку, яким він був в роки існування Наукового товариства імені Тараса Шевченка, на звичайний обласний центр.

Репресії проти українських істориків призвели до дуже негативних наслідків. Радянські історичні праці, які протягом 1945-1991 рр. друкувалися величезними тиражами, не могли примусити думаючих або ж просто спостережливих людей змінити своє уявлення про реальний стан речей в Україні та СРСР. Люди бачили, що у книжках вчені пишуть одне, а насправді в житті все відбувалося по-іншому. Псевдонаукові праці породили недовіру суспільства до офіційних істориків та призвели до спотворення справжньої історії України. Українське суспільство і досі не позбавилося проблем, набутих внаслідок брехливості радянської історичної науки, неправильного виховання підростаючого покоління, фальсифікацій та перекручень фактів тощо.

Наслідком ідеологічного тиску радянської влади стало фактичне припинення наукової діяльності українських істориків – учнів М. Грушевського, та цілої низки представників української інтелігенції в м. Львові. Їхня доля склалася по-різному. Дехто, як І. Крип'якевич вимушені були написати покайні статті і цим врятувалися від засудження, але надалі не могли творити вільно. Такі ж, як О. Степанів, В. Свенцицька були згодом заарештовані та засуджені на різні строки ув'язнення.

В будь-якому випадку ми сподіваємося на те, що використання архівних документів колишніх органів радянської держбезпеки дозволить сучасній українській історичній науці повніше відтворити атмосферу розгрому львівської історичної школи М. Грушевського у 1946 р.

Короткі біографії про деяких людей, згаданих у цій книзі, вміщені нижче.

БІОГРАФІЇ

Бандрівський Дмитро Григорович (23.12 1897 р., с. Городище, тепер Самбірського р-ну Львівської обл. – 3.07 1983 р., Львів), мовознавець, кандидат філологічних наук з 1956 р. Навчався у Віденському університеті. Закінчив філологічний факультет Львівського університету (1931 р.). Кандидатська дисертація "Говірки Підбузького району Львівської області" (1956 р.). У 1931-1939 рр. вчителював. У 1940-1963 рр. працював науковим співробітником у відділі мовознавства Інституту історії України Львівського філіалу Академії Наук УРСР. Дослідник південно-західних говорів української мови, один з укладачів "Польсько-українського словника" (Т. 1-2, 1958-1960 рр.). Склав 15 карт до "Атласу української мови" (Т. 2., Київ, 1988 рр.). Крім праць із діалектології, автор віршів, повістей, оповідань, статей з літературознавства, фольклору й етнографії.

Праці: Говірки Підбузького району Львівської області. – Київ, 1960. – 104 с.; статті: Фонетичні особливості бойківських говірок Боринського і Турківського районів Дрогобицької області // Дослідження і матеріали з української мови. -1959. – Т. 1. – С. 10-23; Деякі морфологічні особливості говірок Турківського району Львівської області // Дослідження і матеріали з української мови. – 1960. – Т. 2. – С. 3-11; Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області // Дослідження і матеріали з української мови. – 1961. – Т.4. – С. 3-14 та ін.

Література: Дорошенко О. Доля митця. Дмитрові Бандрівському – 70 // Жовтень. – 1967. – С. 12; Франко З. Бандрівський Дмитро Григорович // Енциклопедія "Українська мова". – Київ, 2000.

Возняк Михайло Степанович (03.10 1881 р., с. Вільки-Мазовецькі, тепер Жовківського р-ну на Львівщині – 20.11 1954 р., Львів. Похований на Личаківському кладовищі). Академік, одна з найяскравіших постатей українського літературознавства ХХ ст., дослідник давньої та нової літератури, фундатор наукового франкознавства, педагог. Після шестирічної сільської школи навчався у Львівській українській гімназії та на філософському факультеті Львівського університету (1904-1908 рр.). Працював учителем першої академічної гімназії м. Львова. З 1911 р. дійсний член НТШ. Під час Першої світової війни заарештований і засланий до Талергофа, але зміг добратися до Відня, де викладав на гімназійних курсах для полонених українців російської армії, редагував "Вісник Союзу визволення України". У 1918 р. повернувся до Львова. Відмовившись підписати заяву про лояльність до польського режиму, не може знайти місця праці. Встановлює зв'язки з Всеукраїнською академією наук (ВУАН), яка 1926 р. обрала його своїм дійсним членом. Налагоджує тісну співпрацю з київськими та харківськими видавництвами, стає постійним автором двомісячника "Україна", який редагував М. Грушевський. На початку 30-х рр., у час політичних репресій проти української інтелігенції, зв'язки вченого з ВУАН припиняються, а в жовтні 1933 р. його виключили з Академії. Звання академіка поновлене 1939 р. У 20-30-х рр. активно працює в Науковому товаристві ім. Шевченка, публікує дослідження у "Записках НТШ" та "Літературно-науковому віснику". Його "Історія української літератури" у трьох томах (Львів, 1920-1924 рр.) охоплює українське письменство від найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. У жовтні 1939 р. – професор, а з 1944 р. – завідувач кафедри української літератури Львівського університету та відділу української літератури Львівського відділу Інституту літератури ім. Т. Шевченка, з 1952 р. – Інституту суспільних наук АН України. Незважаючи на ідейно-політичні цькування, звинувачення в українському буржуазному націоналізмі, М. Возняк інтенсивно продовжував дослідження творчої спадщини І. Франка, брав участь у підготовці 20-томного видання його творів.

Праці: Історія української літератури. – Львів, 1992, 1994; Причинки до студій над писанням Лаврентія Зизанія. – Львів, 1908; До історії українського вірша і драми. – Львів, 1910; Послання Маркіяна Шашкевича. – Львів, 1912; До письменницької діяльності Левка Боровиковського. – Львів, 1915; Григорій Квітка-Основ'яненко. – Київ, 1946; Титан праці. – Львів, 1946; Нариси про світогляд Івана Франка. – Львів, 1955; Велетень думки і праці. – Київ, 1958.

Література: Гонтар П. та ін. Вчений каменярьської снаги // Українське літературознавство, 1981, вип. 36; Шуст Я. Праці М.С. Возняка про життя і творчість І. Франка. Бібліографічний покажчик // Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 5. – Львів, 1956; Нечиталюк М. Честь праці! Академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях. – Львів, 2000.

Генсьорський Антін Іванович (30.01 1890 р., с. Болестрашичі Перемишльського пов., тепер Польща – 17.04 1970 р., Львів), мовознавець, кандидат філологічних наук з 1957 р. Закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1914 р.). У 1914 р. повернувся в Україну, був заарештований австрійською владою і відправлений на два роки до табору Талергоф "за підозріле перебування в Росії". З 1916 р. в армії, потім – російський полон. 1919-1921 рр. учителював у гімназії м. Білинівка на Вінниччині, У 1921 р. повернувся до Галичини, 1921-1925 рр. викладав в Українському тасмному університеті у Львові, 1924-1939 рр. – співробітник бібліотеки Народного дому у Львові. З 1939 – завідувач відділу бібліотеки АН УРСР, викладач Львівського університету. У системі Академії наук, спочатку у відділі Інституту мовознавства АН УРСР, згодом у відділі мовознавства Інституту працює старшим науковим співробітником (1944-1963 рр.). Дослідник історії української мови, мови історичних пам'яток, лексикограф, бібліотекознавець. Співавтор і один із редакторів

"Польсько-українського словника" (1958-1960 рр., Т. 1-2), брав участь у роботі над "Словником староукраїнської мови XIV-XV ст."

Праці: Значення форм минулого часу в Галицько-Волинському літописі. – Київ, 1957; Галицько-Волинський літопис. Процес складання, редакції і редактори. – Київ, 1958; Галицько-Волинський літопис (лексичні, фразеологічні й стилістичні особливості). – Київ, 1969; Термін Русь (та похідні) в древній Русі в період формування народностей і націй // Дослідження і матеріали з української мови. Т. 5. – Львів, 1962. – С. 16-30 та ін.

Література: Гумецька Л.Л. Антін Іванович Генсьорський (1890-1970) // Мовознавство. – 1970. – № 5.; Закревська Я. Генсьорський Антін Іванович // Енциклопедія "Українська мова". – Київ, 2000.

Горбатюк Володимир Тимофійович (27.07 1912 р., с. Віла-Ярузька, тепер Червівецького р-ну Вінницької обл. – 12.06. 1953 р., м. Львів), кандидат історичних наук. Закінчив історичний факультет Одеського університету (1936 р.), аспірантуру того ж університету (1939 р.). З 1944 р. викладач кафедри історії Львівського державного університету. Дисертація "Розвиток капіталізму в землеробстві і буржуазний розклад селянства на Україні в другій половині XIX ст." (1951 р.). У 1952-1953 рр. завідувач відділу історії України в Інституті історії України (м. Львів). Ініціатор і активний учасник ідеологічних кампаній в університеті та Інституті. Автор статей, присвячених критиці "ідеологічних збочень". В останні роки життя багато пив.

Література: Дашкевич Я. Боротьба з М. Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // Михайло Грушевський і львівська історична школа: матеріали конференції. Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк; Львів, 1995. – С. 32-98.

Деркач Марія Дем'янівна, дівоче прізвище **Фуртак** (26.06 1896 р., Струсів, тепер Тереховлянського району Тернопільської обл. – 14.04 1972 р., Львів), літературознавець, бібліограф, кандидат філологічних наук. Закінчила Українську гімназію в Перемишлі (1915 р.), 1921-1926 рр. – студентка Карлового, а також Вільного українського університетів у Празі. За працю "Життя і творчість Лесі Українки", яку захистила в Карловому університеті, отримала ступінь доктора філософії. У 1926-1930 рр. очолювала редакцію львівського жіночого журналу "Нова хата", 1930-1939 рр. – відділ рукописів Бібліотеки НТШ у Львові. З 1930 р. член цього товариства, працювала в бібліографічній комісії і філологічній секції. 1940-1941 рр. і 1944-1949 рр. – завідувач відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки АН УРСР. У 1950-1957 рр. науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Шевченка в Києві. Кандидатська дисертація "Літопис життя і творчості Лесі Українки" (1952 р.). В Інституті історії України (м. Львів) у 1957-1962 рр. – старший науковий співробітник відділу української літератури. Після вимушеного виходу на пенсію мешкала в Івано-Франківську та Львові. Досліджувала творчість Івана Франка та Лесі Українки, українсько-чеські та українсько-польські взаємини.

Праці: Леся Українка. Неопубліковані твори. – Львів, 1947; Леся Українка і польська література (1948); Листи І. Франка до чехів і словаків // І.Франко. Літературна спадщина. – Київ, 1956; Листи до чехів, поляків і болгар // Франко І. Твори в 20-ти т. Т. 20. – Київ, 1956.

Карманський Петро Сильвестрович (29.05 1878 р., м. Чесанів, тепер Польща – 16.04 1956 р., Львів), поет, перекладач. Навчався у "Руській папській колегії" (Рим, 1900-1904 рр.). Закінчив філологічний факультет Львівського університету. У 1922-25 рр. перебував у Бразилії як представник ЗУНР. З 1912 р. учителював; викладач Львівського університету (1940-1941 рр.). Директор літературно-меморіального музею І.Я. Франка (1944-1947 рр.). У 1947-1948 рр. – співробітник Бібліотеки іноземної літератури. Автор поетичних збірок. Друкувався з 1899 р. Належав до об'єднання "Молода муза". Перекладав художні твори західноєвропейських авторів. У 1949-1950 рр. – молодший науковий співробітник Львівського відділу Інституту мовознавства. Працював над перекладами поетичних творів з італійської та німецької мов.

Література: Петро Карманський // Енциклопедія українознавства. Т. 3. – Париж-Нью-Йорк, 1959.

Кордуба Мирон Михайлович (02.03 1876 р., с. Острів на Тернопільщині – 02.05 1947 р., Львів), історик, професор. Закінчив українську Академічну гімназію у Львові (1893 р.). Навчався у Львівському, згодом Віденському університетах (1893-1898 рр.). Учень М. Грушевського. Доктор філософії. Дисертація "Суспільні верстви та політичні партії в Галицькій князівстві XIII ст." (1898 р.). У 1898-1900 рр. – працівник бібліотеки Віденського університету, 1900-1919 рр. – викладач гімназії у Чернівцях, 1919-1929 рр. – у гімназіях Львова. 1920-1925 рр. – співорганізатор, професор, декан філософського факультету Українського таємного університету у Львові, 1929-1939 рр. – професор Варшавського університету. У 1940-1941 рр. – вчитель української гімназії в Холмі, 1941-1944 рр. – працівник бібліотеки НТШ та вчитель гімназій у Львові. У 1944-1947 рр. – у Львівському державному університеті, професор кафедри історії України, завідувач кафедри південних та західних слов'ян. У 1944-1946 рр. старший науковий співробітник Львівського відділу Інституту історії України АН УРСР. Досліджував історію Галицько-Волинської держави й укладав бібліографію історії України (50 тис. карток до 1942 р.). Член Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1903-1939 рр.), голова історично-філософської секції (1920-1934 рр.) і член багатьох комісій товариства. З 1926 р. – член Археографічної комісії, з 1928 р. – Історичної секції АН УРСР, з 1927 р. – член-кореспондент Українського соціологічного інституту в Празі, з 1934 - дійсний член Варшавського інституту досліджень національних справ, з 1938 – почесний член Українського наукового інституту у Варшаві, з 1941 р. – дійсний член Українського історично-філологічного товариства у Празі. Брав

участь у міжнародних конференціях істориків (Варшава, 1933 р. і Цюріх, 1938 р.). Брав активну участь в громадсько-політичному житті як президент студентського товариства "Січ" у Відні (1897 р.), ректор його альманаху "Січ" (1898 р.) та політичного часопису "Україна" (1913-1914 рр.). У 1918 р. - член буковинського Крайового комітету Української Національної Ради, згодом радник посольства ЗУНР у Відні. У післявоєнні роки як представник історичної школи М. Грушевського став об'єктом морального терору, піддавався публічним інквізиціям, проте зберіг відданість науці.

Праці: Суспільні верстви та політичні партії в Галицькій князівстві XIII ст. Т. 1 (1900 р.); Ілюстрована історія Буковини (1906 р.); Венецьке посольство до Хмельницького (1907 р.); Акти до Хмельниччини. 1648-1657 / Жерела до історії України-Руси, Т. 12, 1911 (упорядник); Північно-Західна Україна (1917 р.); Територія і населення України (1918 р.); Болеслав Юрій II, останній володар Галицько-Волинської держави (1940 р.); Історія Холмщини і Підляшшя (1940 р.).

Література: Пісковий С. (Дашкевич Я.) М. М. Кордуба та його "Бібліографія історії України" // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1963. – № 6; Прицак О. Мирон Кордуба і його життя // Дзвін. – 1990. – № 7; Серкіз Я. Плугатар національної історії// За вільну Україну. – 1994. – 10 лютого; Його ж. Мемуаристика Мирона Кордуби// Наукові зошити історичного факультету. – 1997. – Вип. 1; Його ж. Краєзнавча діяльність Мирона Кордуби// Там само. – 1999. – Вип. 2; Чорний В. Заснування та перший період діяльності кафедри історії слов'ян Львівського університету ім. І. Франка // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 1998. – Вип. 33; Історичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1940-2000 рр.). – Львів, 2000.

Крип'якевич Іван Петрович (25.06 1886 р., Львів - 21.04 1967 р., Львів). Закінчив IV Львівську гімназію (1904 р.). Вищу освіту здобув у Львівському університеті (1904-1909 рр.), закінчив філософський факультет. Там же захистив дисертацію на тему "Козаччина і Баторієві вольності" та одержав науковий ступінь доктора філософії (1911 р.). У 1909-1916 рр. – помічник бібліотекаря Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. У 1909-1910 рр. – вчитель гімназії в Рогатині, у 1912-1928 рр., 1934-1939 рр. – у Львові, у 1929-1934 рр. – у Жовкві. У 1921-1923 рр. – викладач, секретар сенату, керівник семінару в Українському таємному університеті у Львові. У 1934-1939 рр. викладав історію України в Богословській академії у Львові. З 1906 р. – звичайний, з 1911 р. – дійсний член, з 1920 р. – секретар, у 1934-1939 рр. – голова історично-філософської секції та керівник Комісії старої історії України Наукового товариства ім. Шевченка. З жовтня 1939 р. – в.о. професора і завідувач кафедри історії України Львівського університету ім. І. Франка і одночасно (з 1940 р.) – керівник Львівського відділу Інституту історії України АН УРСР. У 1941 р. на підставі друкованих праць, без захисту дисертації, одержав підтвердження наукового ступеня доктора історичних наук й затверджений у науковому званні професора. У 1941-1944 р. редактор Українського видавництва у Львові. У 1944-1946 рр. – в.о. декана історичного факультету й завідувач кафедри історії України Львівського університету, керівник Львівського відділу Інституту історії України. Звинувачений українському буржуазному націоналізмі, зазнав цькування й після ліквідації Львівського відділу Інституту історії України (1946 р.) депортований до Києва, де працював старшим науковим співробітником Інституту історії України та завідувачем відділу стародруків Державної публічної бібліотеки АН УРСР. У 1948 – 1950 рр. – працівник Українського музею етнографії і художнього промислу АН УРСР у Львові. З 1951 р. – завідувач відділу історії України, у 1953-1962 рр. – директор Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові. У 1958 р. обраний академіком Академії наук УРСР. Депутат Народних Зборів у Львові (1939 р.), депутат Львівської обласної Ради (1940, 1957-1961). Заслужений діяч науки УРСР (1961 р.). Помер у Львові у 1967 р. Похований на Личаківському цвинтарі.

Провадив плідну редакторську діяльність: був редактором періодичних видань "Дзвінок" (1911-1914), "Ілюстрована Україна" (1913), "Історичний вісник" (1923), "Записки НТШ" (т. 134-135, 138-140, 144-145, 147, 149, 151, 154; 1924-1937), "Туризм і краєзнавство" (1925); відповідальним редактором наукових збірників і монографій "Дослідження творчості Івана Франка" (вип. 1, 2; 1956, 1959), "Нариси історії Львова" (1956), "З історії західноукраїнських земель" (вип. 1-5; 1957-1958, 1960), "З історії революційного руху у Львові. 1917-1939. Документи і матеріали" (1957), "Дослідження і матеріали з української мови" (вип. 1-5; 1959-1962), "З історії Української РСР" (вип. 6-8; 1962-1963); членом редколегій "Українського історичного журналу" (1957-1966) та "Української радянської енциклопедії" (т. 1-17; 1959-1965). Брав участь як представник Наукового товариства ім. Шевченка в Українському науковому з'їзді у Празі (1926) (доповідь "Держава Богдана Хмельницького") та конференції істориків Сходу Європи і Слов'янщини у Варшаві (1927), де виступив з доповіддю про стан історичної науки в Україні. Розпочавши наукову діяльність як учень М. Грушевського, згодом став одним з чільних представників державницької школи української історіографії. Сфера наукових зацікавлень: історія та культура України, переважно княжої та козацької доби. Автор понад 850 друкованих праць.

Найважливіші праці: Матеріали до історії української Козаччини. Т. 1. Документи по рік 1631 / Жерела до історії України-Русі. Т. 8. - Львів, 1908. Упорядник і автор вступної статті "Козаччина і Баторієві вольності"; Історія Козаччини.- Львів, 1922, 1934; Історія української держави. - Львів, 1922; Українська історіографія XVI-XIX в. - Львів, 1923; Студії над державою Богдана Хмельницького // ЗНТШ. - Львів, 1925-1927, 1931. - Т. 138-140, 144-145, 147, 151; Історія українського війська. - Львів, 1935-1936; Вінніпег, 1953; Львів: Світ, 1992, редактор тому і співавтор; Зв'язки Західної України з Росією до середини XVII ст., Нариси. - Київ, 1953; Богдан Хмельницький. - Київ, 1954; Львів, 1990; Документи Богдана Хмельницького (1648-1657). - Київ, 1961, упорядники: І. Крип'якевич та І. Бутич; Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). - Київ, 1962;

Галицько-Волинське князівство. - Київ, 1984; друге видання: Львів, 1999; Універсали Богдана Хмельницького 1648-1657, упорядники: І. Крип'якевич та І. Бутич. - Київ, 1998.

З-під пера історика вийшли численні науково-популярні огляди, нариси і курси з історії України, найважливіші з яких: Історія України (1929, 1941, 1949, 1961, 1966, 1971, 1982, 1986, 1989, 1990, 1992), Велика історія України (1935, 1948, 1993, редактор і основний автор), Історія української культури (1937), а також "Всесвітня історія" (1938-1939, 1995, редактор і основний автор).

Література: Ісаєвич Я. Іван Крип'якевич (25.VI.1886) // Український календар 1966. - Варшава 1965; Його ж. Архівознавство і джерелознавство в працях І. П. Крип'якевича (До 80-річчя з дня народження) // Архіви України, № 3 (1966); Івасюта М. Іван Петрович Крип'якевич. До 80-річчя з дня народження // УДЖ.- 1966. - № 6; Стеблій Ф. І. 80-річчя академіка І. П. Крип'якевича // УДЖ. - 1966. - № 9; Винар Л. Іван Крип'якевич // Укр. історик. - 1967. - № 1-2; Його ж. Іван Крип'якевич як бібліограф // Сучасність. - 1968. - № 9; Його ж. Іван Крип'якевич як дослідник української сфрагістики // Укр. історик. - 1973. - № 1-2; Прицак О. Іван Крип'якевич (1886-1967) // Укр. історик. - 1968. - № 1-4; Волинець С. Спогад про проф. І. Крип'якевича // Укр. історик. - 1968. - № 1-4; Трусевич С. М. 90-річчя з дня народження академіка АН УРСР І. П. Крип'якевича // УДЖ. - 1976. - № 9; Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. - 1990. - № 5; Ісаєвич Я. Передмова // Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. - Львів, 1990; Його ж. Видатний історик Львова // І. Крип'якевич. Історичні проходи по Львові. - Львів, 1991; Його ж. Історія Галицько-Волинської держави Івана Крип'якевича // Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. - Львів, 1999; Дашкевич Я. Р. Іван Крип'якевич - історик України // Крип'якевич І. П. Історія України. - Львів, 1990; Його ж. Боротьба з Грушевським та його Львівською школою за радянських часів // Укр. історик. - 1996. - № 1-4 / Михайло Грушевський. Студії і матеріали. З нагоди 130-річчя від дня народження; Його ж. Іван Крип'якевич - історик консервативно-державницької школи // Воля і Батьківщина. - 2000. - № 1; Грабовецький В. Іван Крип'якевич - визначний історик України. До 110-річчя від дня народження. - Івано-Франківськ, 1996; Присяжна Ю. Іван Крип'якевич - історик, архівіст, людина // За вільну Україну. - 1996. - 2 липня; Сливка Ю. Академік Іван Петрович Крип'якевич. Спогади. - Львів, 2000. Бібліографічні джерела: Іван Петрович Крип'якевич. Короткий бібліографічний покажчик. - Львів, 1958 (укладач О. Д. Кізлик); Праці наукових співробітників Інституту суспільних наук АН УРСР. Бібліографічний покажчик. - Львів, 1970 (укладачі В. О. Гавриленко, О. Д. Кізлик, С. П. Мовчан); Історики-слависти СРСР. Библиографический словарь-справочник. - Москва, 1981; Славяноведение в СССР. Библиографический словарь. - Нью-Йорк, 1992; Історичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1940-2000). - Львів, 2000; Іван Крип'якевич в родинній традиції, науці, суспільстві. Збірник наукових праць / Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. - Львів, 2001.

Огоновський Володимир Петрович (10.06 1896 р., с. Нижнів, тепер Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. - 16.03 1970 р., Львів), кандидат економічних наук. Закінчив Празький університет (1926 р.). Учасник Першої світової та українсько-польської війни 1918-1919 рр., старшина Галицької армії. З 1920 р. - в чеських торах інтернованих частин УГА. Член КПЗУ, редактор і співробітник прокомуністичних видань у Львові, політв'язень польських тюрем (1934-1937 рр.). За радянських часів - науковий співробітник Інституту економіки АН УРСР (1939-1941 рр.), доцент Львівського торговельно-економічного інституту (1945-1951 рр.).

В Інституті історії працював у 1951-1970 рр. старшим науковим співробітником. Досліджував проблеми економічної географії, демографії, статистики, історії народного господарства. Автор понад 50 публікацій із зазначеної тематики.

Свенціцький Іларіон Семенович (7.04 1876 р., м. Буськ на Львівщині - 18.09 1956 р., Львів), філолог, етнограф, музеєзнавець, громадсько-культурний діяч, доктор філологічних наук з 1902 р., дійсний член НТШ з 1914 р. Закінчив фізико-математичний факультет Львівського університету (1899 р.), продовжив навчання як вільний слухач історико-філологічного факультету Петербурзького університету та Археологічного інституту. Лінгвістичну освіту поглиблює у Відні під керівництвом В. Ягича, захистив докторську дисертацію. З 1913 р. приват-доцент кафедри слов'янської філології Львівського університету, 1944-1950 рр. завідувач кафедри слов'янської філології Львівського університету. У 1921-1925 рр. викладає у таємному університеті у Львові. 1905-1952 рр. директор Національного музею у Львові (з 1939 р. - Державний музей українського мистецтва).

У 1944 р. - завідувач Львівського відділу Інституту мовознавства, який (1951 р.) увійшов до структури Інституту історії. Наукові інтереси: мовознавство, зокрема історія української мови, порівняльно-історичне мовознавство, діалектологія, палеографія, літературознавство, рукописні пам'ятки і стародруки, українське мистецтво найдавнішого періоду, музейна справа тощо.

Праці: Бучацьке євангеліє XIII ст. (1911), Основи науки про мову українську (1918), Мова Галицько-Волинського літопису (1949), Опис рукописів народного дому з колекції А. Петрушевича (т.1-3, 1906-1911), Початки книгодрукування на землях України (1924); Смоленська грамота 1229 р. у світлі дослідів чергування напівголосних і голосних у слов'янських мовах XIX-XX ст. // Питання слов'янського мовознавства. Кн.3. - Львів, 1955. - С. 114-122; Західноукраїнські грамоти XIV-XV ст. // Питання українського мовознавства. Кн. 2. - С. 3-27 та ін.

Література: Кізлик О.Д., Луцик Ф.Я. І.С. Свенціцький. Короткий бібліографічний покажчик. - Київ, 1956; Гумецька Л.Л. Іларіон Семенович Свенціцький // Мовознавство. - 1976. - №2; Закревська Я.В. Свенціцький Іларіон Семенович // Енциклопедія Українська мова. - Київ, 2000.

Степанів Олена Іванівна (7.12. 1892 р., с. Вишнівчик, Перемишлянського повіту на Львівщині – 11.07. 1963 р., м. Львів) – громадська діячка, науковець. З 1911 р. брала активну участь у молодіжних українських організаціях. У 1914 р. вступила до легіону Українських Січових Стрільців, брала участь в боях на г. Маківка. У 1915-1917 рр. – перебувала в російському полоні, більшу частину часу жила в м. Ташкент. У 1917 р. повернулася у Львів, брала активну участь у подіях 1918-1919 рр. на Україні. У листопаді 1919 р. виїхала до Відня, де у 1921 р. закінчила університет. Згодом повернулася у Львів, де 1922-1936 рр. викладала історію в одному з навчальних закладів. У 1939-1941 рр. – вчитель середньої школи. У 1944-1946 рр. – старший науковий співробітник і завідуючий сектором економіки промисловості Львівського відділу АН УРСР. У 1946-1948 рр. вивезена на „почесну депортацію” у Київ. У 1949 р. була заарештована органами МДБ і до 1956 р. перебувала у спеціальних таборах в Мордовії. Повернулася до Львова у червні 1956 р., але вже не мала можливості займатися науковою працею. Автор понад 50 друкованих праць. Похована на Личаківському кладовищі.

Література: Я. Дашкевич. Постаті. – Львів, 2007. – С. 565-583.

Терлецький Омелян Антонович (03.12 1873 р., с. Комарівка Ярославського повіту в Галичині (тепер Польща) – 13.02 1958 р., Львів) – історик, педагог і громадський діяч. Закінчив Львівський університет (учень М. Грушевського).

Під час Першої світової війни – співробітник Союзу Визволення України у таборах полонених в Німеччині. Згодом викладач гімназій у Тернополі та Львові. Довголітній член Головної Управи "Рідної школи" (у 1923-1924 рр. і 1926-1927 рр. – її голова) та "Учительської Громади" (голова у 1923-1924 рр. і 1926-1928 рр.), активний член Головного Відділу Товариства "Просвіта" та редактор її часопису "Народна Просвіта" (1922-1925 рр.). У Науковому Товаристві ім. Т. Шевченка (дійсний член з 1921 р.) – член археографічної та голова історико-джерелознавчої комісії. Був представником державницької школи української історіографії. Досліджував вузлові проблеми історії України (середньовіччя, козаччину). Після 1939 р. працював у львівському відділі Інституту історії України АН УРСР на посаді старшого наукового співробітника (1940-1941 р., 1944-1946 р.) та у Львівському університеті ім. І. Франка на посаді доцента. Досліджував аграрні відносини і національний рух в Галичині у першій половині XIX ст. (рукописи і машинописи праць зберігаються у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та в архіві Інституту). Як представник історичної школи М. Грушевського був переслідуваний органами влади, звинувачувався в "українському буржуазному націоналізмі", зазнав публічних інквізицій. Після ліквідації відділу Інституту історії України деякий час працював у Львівському відділі Інституту археології АН УРСР, у 1951-1952 рр. у відділі історії України Інституту суспільних наук АН УРСР. У 1950 ухвалою Вченої ради при Уповноваженому Президії АН УРСР йому надано науковий ступінь кандидата історичних наук без захисту дисертації. Похований на Личаківському цвинтарі (поле 57).

Праці: Політичні події в Галицькій Русі в р. 1340 (1896); Козаки на Білій Русі 1654-56 (1896); Історія української громади в Раштадті 1915-18 (1919); Історія Української держави (2 тт., 1923-24); Вплив природи на історію України (1930); Україна заборолом культури й цивілізації перед степовиками (1930); Гетьманська Україна і Запорізька Січ (1935); Історія України (1936, 1938).

При підготовці біографічних довідок про львівських науковців використані матеріали Інтернет-сайту Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича <http://www.inst-ukr.lviv.ua>.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Михайло Грушевський

Олександр Воронін.

Михайло Возняк

Іван Крип'якевич

Мирон Кордуба

Філарет Колесса

Олена Степанів

Михайло Рудницький

Дмитро Медведєв

Могила Івана Крип'якевича на Личаківському цвинтарі у Львові

